

Komunizm

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Animacja + Schemat](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Fryderyk Engels, Karol Marks, *Manifest Komunistyczny*, Warszawa 1907.
- Źródło: Eduard Bernstein, *Zasady socjalizmu i zadania socjalnej demokracji*, Lwów 1901.
- Źródło: Fryderyk Engels, Karol Marks, *Manifest Partii Komunistycznej*, 1848 r., dostępny w internecie: ce.uw.edu.pl [dostęp 8.02.2021 r.].
- Źródło: Michał Bakunin, dostępny w internecie: pl.wikiquote.org [dostęp 28.12.2019 r.].

Każda ideologia polityczna powstawała w określonych warunkach społecznych. Jej założenia odzwierciedlały poziom rozwoju cywilizacyjnego i relacje wewnątrz społeczeństw, jak i status społeczny jednostki czy możliwość ruchliwości społecznej pionowej.

Twórcy ideologii politycznych zwracali uwagę na konieczność zmian społecznych, odnosząc się do możliwości gospodarczych czy określonych relacji wewnątrz grup społecznych. I to właśnie tym konkretnym grupom przedstawiali swoje poglądy, wskazując im alternatywne drogi rozwoju społecznego.

Z tego powodu ideologie polityczne ulegały wewnętrznym zmianom. Ich cechą jest możliwość wprowadzania nowych elementów bez utraty głównych założeń charakteryzujących właściwy – zdaniem twórców ideologii – sposób postrzegania funkcjonowania społeczeństw. Również ideologia komunistyczna została sformułowana w określonym miejscu i czasie.

Twoje cele

- Wyjaśnisz, czym jest komunizm i wymienisz jego założenia.
- Zaprezentujesz najważniejsze postaci związane z komunizmem.
- Scharakteryzujesz okoliczności narodzin ideologii komunistycznej.

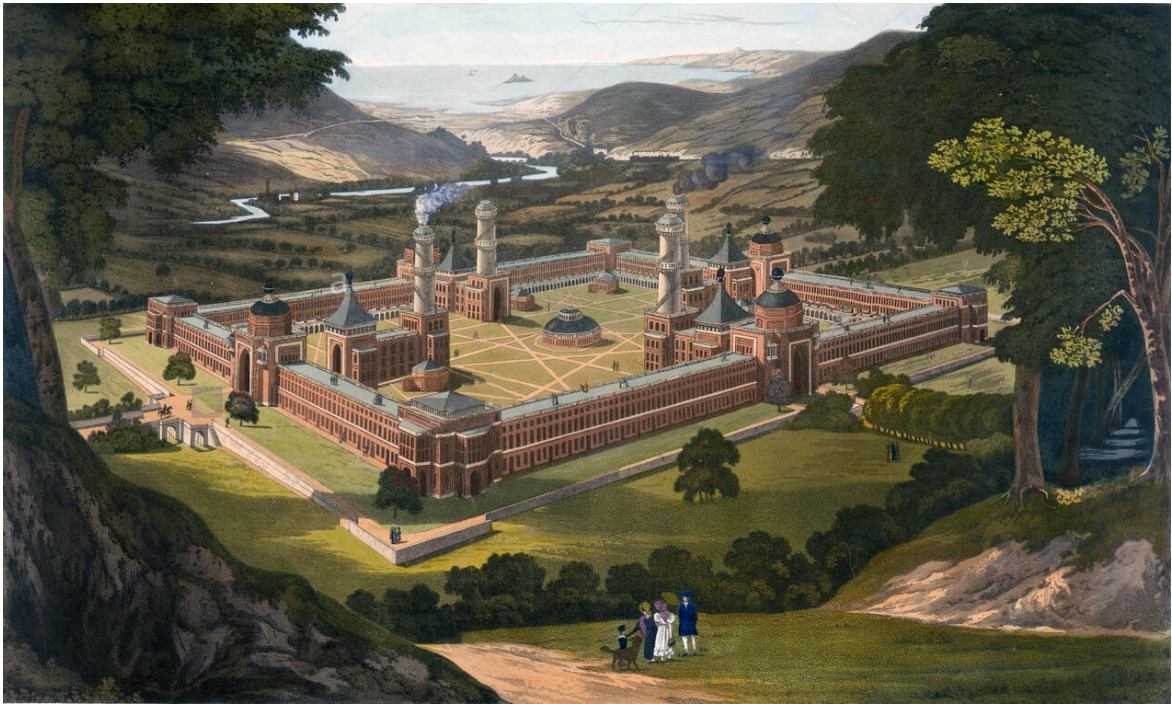
- Zdefiniujesz główne założenia socjalizmu utopijnego i naukowego.

Przeczytaj

Komunizm narodził się w konkretnym miejscu i czasie. Jego założenia zostały ogłoszone podczas europejskiej Wiosny Ludów. Był to czas **rewolucji** przemysłowej, kiedy **burżuazja** walczyła o swoje prawa polityczne, a nowa klasa społeczna – **proletariat** – zaczynała domagać się praw dla siebie. Pierwsza połowa XIX w. to gwałtowny rozwój produkcji przemysłowej, wzrost zamożności i świadomości społecznej burżuazji oraz przyrost liczby robotników. Zmieniała się świadomość społeczna, ciągle dominował liberalizm gospodarczy, który doceniał aktywnych, ale uprzedmiotawiający masy. Państwa, w większości absolutystyczne, chroniły stary porządek, odrestaurowany na kongresie wiedeńskim, i nie próbowały znaleźć środków na ochronę praw najsłabszych.

Wolnokonkurencyjny kapitalizm oparty był na wielogodzinnym tygodniu pracy, przeniesionym z systemu feudalnego, jednak bez uwzględnienia zmian pór roku. W gospodarstwach chłopskich praca od świtu do zmroku nie zawsze oznaczała to samo. W przemyśle konsekwencją takiego myślenia były kilkunastogodzinne dni pracy bez względu na porę roku. Brakowało organizacji robotniczych, które mogłyby wypowiedzieć się w imieniu proletariatu, przeważnie niepiśmiennego. Również Kościół katolicki, wierny idei sojuszu ołtarza z tronem, nie próbował wpływać na zmianę warunków pracy robotników, a obiecywał jedynie nagrodę po śmierci.

Skutkiem tej polityki było powstanie idei tzw. **socjalizmu utopijnego**. Opierała się ona na założeniu, że osoby bogate dobrowolnie podzielą się własnym majątkiem z robotnikami i wraz z nimi będą pracować dla wspólnego dobra. Prekursorami takiego myślenia byli: Robert Owen, Charles Fourier i Claude-Henri de Saint-Simon. Dwaj z nich próbowali nawet realizować swoje poglądy w rzeczywistości.

Nowa Harmonia – wizja idealnej gminy stworzona przez Roberta Owena. W gminie tej mieszkańcy mieszkali i pracowali w przemyśle oraz na roli, mając jednocześnie do dyspozycji konieczne instytucje społeczno-gospodarcze.

Źródło: domena publiczna.

Wszelkie tego typu próby budowania nowego społeczeństwa oparte na dobrowolnych decyzjach zakończyły się niepowodzeniem. Nowa Harmonia, w której zrezygnowano z używania pieniędzy, załamała się w zderzeniu z rynkiem i światem zewnętrznym. Dlatego, opierając się na założeniach socjalizmu utopijnego, Marks, wykształcony ekonomista i filozof, zbudował ideę **socjalizmu naukowego**. Główne założenia marksizmu zostały sformułowane w *Manifestie komunistycznym* wydanym w 1848 r. w Londynie w kilku językach europejskich. Zostały one sformułowane jako założenia socjalizmu utopijnego.

((Karol Marks, Fryderyk Engels

Manifest Komunistyczny

Straszne widmo zawisło nad Europą – widmo komunizmu. Wszystkie potęgi starego społeczeństwa: papież i car, Metternich i Guizot, francuskie radykały i niemieckie szpiegi... wzięły się za ręce w świętej za niem pogoni.

Gdzież jest partia opozycyjna, którejby dzierżący władzę jej przeciwnicy nie czynili zarzutów komunistyczności? Czy znajdziesz dalej chociażby jedno opozycyjne stronnictwo, coby nie próbowało

obalić zarówno radykalniejszych od siebie opozycjonistów, jak i reakcjonistów, piętnującym zarzutem komunizmu?

Fakt ten rodzi dwie konsekwencje.

Po pierwsze: komunizm uznany zostaje jako siła przez wszystkie prawie potęgi Europy.

Po drugie: czas już wielki komunistom zasady swoje, dążenia i cele światu całemu ogłosić; czas już wielki przeciw bajkom o widmie komunizmu z *Manifestem* samej partii wystąpić.

W tym właśnie celu komuniści rozmaitych narodowości, zjechawszy się w Londynie, ułożyli następujący *Manifest* dla ogłoszenia go po angielsku, francuzku, niemiecku, włosku, flamandzku i duńsku.

Źródło: Fryderyk Engels, Karol Marks, *Manifest Komunistyczny*, Warszawa 1907.

Główne założenia doktryny oparte były na trzech filarach: **socjalizmie utopijnym, ekonomii politycznej kapitalizmu i filozofii materialistycznej**. Twórcy socjalizmu naukowego zakładali, że historia ludzkości to historia walki klas. Wskazywali na dychotomiczność struktury społecznej, tzn. dzieje społeczeństwa rozwijały się przez uciskanie jednych warstw przez drugie. Majątek był przekazywany z pokolenia na pokolenie, podobnie jak miejsce w społeczeństwie. Społeczeństwa charakteryzowała struktura funkcjonalna i bardzo ograniczona możliwość zmiany pozycji społecznej. Zdaniem twórców socjalizmu naukowego zamknięcie społeczeństw przewyciężyła rewolucja burżuazyjna, obalając stary porządek i tworząc nowe klasowo społeczeństwo. Jednak pomimo większej możliwości zmiany pozycji jednostki w społeczeństwie, burżuazja przejęła kontrolę nad rodzącym się proletariatem.

Marks i jego zwolennicy uważali, że kolejnym etapem rozwoju społecznego powinna być całkowita likwidacja klas społecznych, zaś motorem nowej rewolucji mieli być robotnicy. Wyobrażali sobie, że rewolucja wybuchnie sprowokowana przez świadomych swoich praw i potrzeb robotników, że obejmie całą Europę i zmieni jej polityczną mapę, doprowadzając również do likwidacji państw narodowych. W myśl hasła: „proletariusze wszystkich krajów, łączcie się”.

Polecenie 1

Oceń prawdziwość opisu społeczeństwa połowy XIX w., który znalazł się w *Manifestie komunistycznym*.

Słownik

burżuazja

warstwa społeczna składająca się z właścicieli przedsiębiorstw handlowych lub produkcyjnych

komunizm

ideologia polityczna głosząca równość i wspólnotę w organizacji życia społecznego oraz racjonalność w zarządzaniu gospodarką; przepowiadała nieuchronność upadku kapitalizmu i potrzebę działań zmierzających do osiągnięcia tego celu; celem była budowa społeczeństwa bezklasowego, opartego na wspólnej własności i równym podziale wytworzonych dóbr

proletariat

klasa robotników najemnych utrzymujących się ze sprzedaży swojej pracy

rewolucja

szybka i głęboka zmiana stosunków społecznych, likwidacja klas społecznych i stworzenie społeczeństwa bezklasowego

socjalizm naukowy

ideologie i ruchy społeczne powstałe w XIX w., zmierzające do przekształcenia społeczeństwa drogą rewolucji; zniesienie klas społecznych, wprowadzenie racjonalnego zarządzania gospodarką i własności wspólnej

socjalizm utopijny

koncepcja społeczna postulująca przebudowę społeczeństwa w sposób dobrowolny i bez użycia przemocy; wprowadzenie równości i sprawiedliwości społecznej

Animacja + Schemat

Polecenie 1

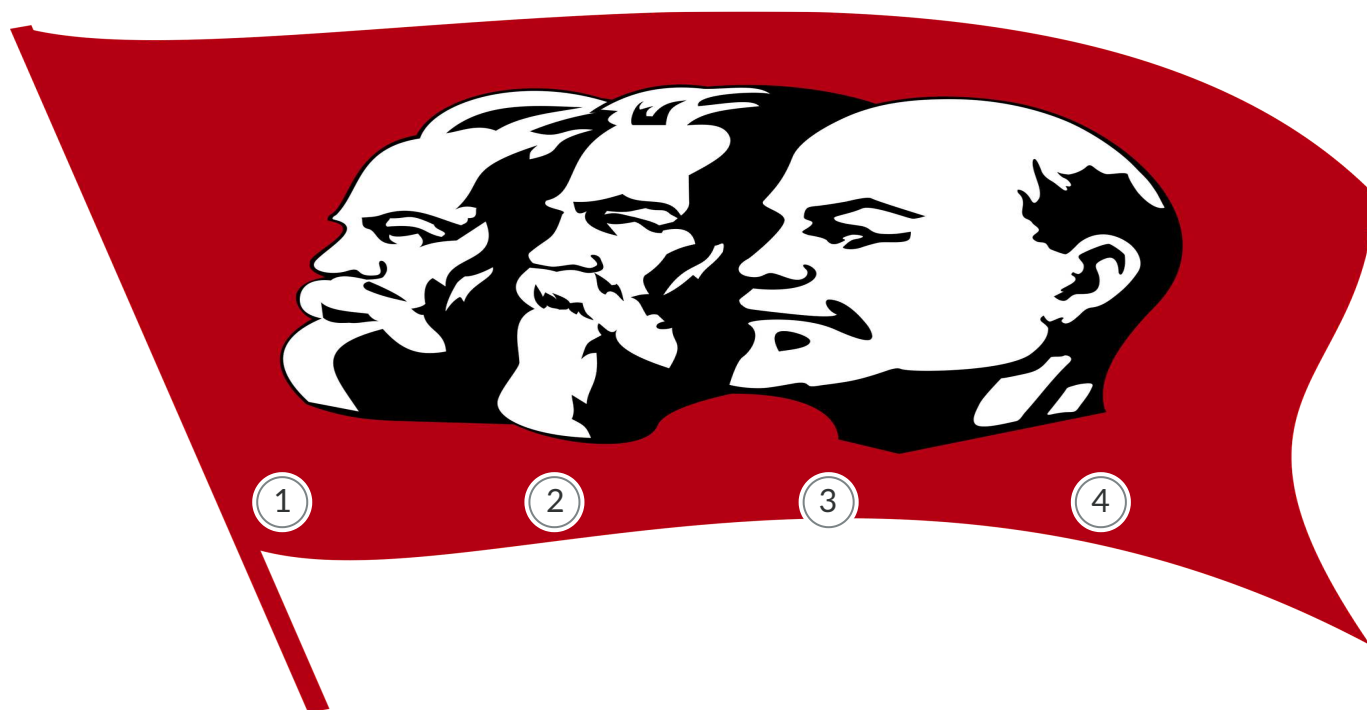
Zapoznaj się z animacją i ilustracją interaktywną. Następnie wykonaj ćwiczenie.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DPB1kVsC>

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Film opowiada o człowieku w komunizmie.

Komunizm a sfery życia społecznego

Źródło ilustracji: Jgaray, CC BY-SA 3.0.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 1

Oceń idee proponowane przez twórców komunizmu, odnosząc się do rozwoju społecznego w II połowie XIX w.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Zapoznaj się z tekstem i wykonaj ćwiczenie.

((Karol Marks, Fryderyk Engels

Manifest Partii Komunistycznej

Czy potrzeba szczególnej przenikliwości, by zrozumieć, że wraz z warunkami życia ludzi, ich stosunkami społecznymi, bytem społecznym, zmieniają się także ich wyobrażenia, poglądy i pojęcia – słowem, także ich świadomość? Czegoż dowodzi historia idei, jeżeli nie tego, że produkcja duchowa przeobraża się wraz z materialną? Ideami panującymi każdego okresu były zawsze tylko idee klasy panującej.

Źródło: Fryderyk Engels, Karol Marks, *Manifest Partii Komunistycznej*, 1848 r., dostępny w internecie: ce.uw.edu.pl [dostęp 8.02.2021 r.].

Podaj przez kogo, zdaniem twórców doktryny komunistycznej, była kształtowana świadomość społeczna.

Kliknij przycisk *Porównaj swoją odpowiedź* i zaznacz odpowiedź najbliższą swojej.

Porównaj swoją odpowiedź

Zapoznaj się z tekstem i wykonaj ćwiczenie.

((Karol Marks, Fryderyk Engels

Manifest Partii Komunistycznej

(...) pierwszym krokiem rewolucji robotniczej jest wydzwignięcie proletariatu w klasę panującą, wywalczenie demokracji.

Proletariat użyje swojego panowania politycznego po to, by krok za krokiem wyrwać z rąk burżuazji cały kapitał, by scentralizować wszystkie narzędzia produkcji w rękę państwa, tj. w rękę zorganizowanego jako klasa panująca proletariatu i by możliwie szybko zwiększyć masę sił wytwórczych.

Źródło: Fryderyk Engels, Karol Marks, *Manifest Partii Komunistycznej*, 1848 r., dostępny w internecie: ce.uw.edu.pl [dostęp 8.02.2021 r.].

Zaznacz, które stwierdzenia są prawdziwe, a które fałszywe.

Stwierdzenie	Prawda	Fałsz
Według autorów manifestu pierwszym etapem rewolucji powinno być przejęcie własności przez klasę robotniczą.	☐	☐
Zdaniem Marksa i Engelsa, żeby zapanowała demokracja, konieczne jest kontrolowanie własności przez proletariatus.	☐	☐
Autorzy tekstu byli zwolennikami współpracy pomiędzy wszystkimi klasami społecznymi jako warunku istnienia demokracji.	☐	☐
Marks i Engels uważali, że tylko burżuazja była w stanie doprowadzić do szybkiego wzrostu produkcji.	☐	☐

Zapoznaj się z tekstem i wykonaj ćwiczenie.

((Karol Marks, Fryderyk Engels

Manifest Partii Komunistycznej

Wolny i niewolnik, patrycjusz i plebejusz, pan feudalny i chłop-poddany, majster cechowy i czeladnik, krótko mówiąc, ciemężyciele i uciemężeni pozostawali w stałym do siebie przeciwieństwie, prowadzili nieustanną, to ukrytą, to jawną walkę, – walkę, która za każdym razem kończyła się rewolucyjnym przekształceniem całego społeczeństwa, lub też wspólną zagładą walczących klas.

W poprzednich epokach historycznych znajdujemy prawie wszędzie zupełne rozczłonkowanie społeczeństwa na rozmaite stany, całą drabinę hierarchiczną różnorodnych stanowisk społecznych.

W starożytnym Rzymie mamy patrycjuszów, rycerzy, plebejuszów, niewolników; w wiekach średnich – panów feudalnych, wasali, mieszczan cechowych, czeladników, chłopów-poddanych i ponadto jeszcze wewnątrz prawie każdej z tych klas znowu odrębną hierarchię.

Wyroste z upadku społeczeństwa feudalnego nowoczesne społeczeństwo burżuazyjne nie zniósło przeciwieństw klasowych.

Zastąpiło ono jedynie dawne klasy, dawne warunki ucisku, dawne formy walki przez nowe. Nasza epoka, epoka burżuazji, wyróżnia się jednakże tym, że uprościła przeciwieństwa klasowe. Całe społeczeństwo rozszczepia się coraz bardziej i bardziej na dwa wielkie wrogie obozy, na dwie wielkie, wręcz przeciwstawne sobie klasy: burżuazję i proletariat.

Źródło: Fryderyk Engels, Karol Marks, *Manifest Partii Komunistycznej*, 1848 r., dostępny w internecie: ce.uw.edu.pl [dostęp 8.02.2021 r.].

Na podstawie tekstu zaznacz zdania prawdziwe.

Marks jest zdania, że różnice klasowe mogą zostać zniesione przez burżuazję, dzięki

☐ porozumieniu tej klasy społecznej z proletariuszami.

☐ Według *Manifestu komunistycznego* jedynym sposobem zniesienie hierarchii społecznej i pokoju społecznego jest równość wszystkich klas.

☐ Zdaniem Marksa, historia ludzkości to historia walki klasowej między dwoma zwalczającymi się grupami społecznymi.

☐ Marks uważa, że ponieważ burżuazja utrwaliła podział klasowy, konieczna jest kolejna rewolucja, która zniesie różnice klasowe.

Ćwiczenie 4

Przyporządkuj stwierdzenia do grup.

prawda

Socjaliści utopijni nie są zwolennikami dobrowolnego oddania części dóbr przez warstwy posiadające.

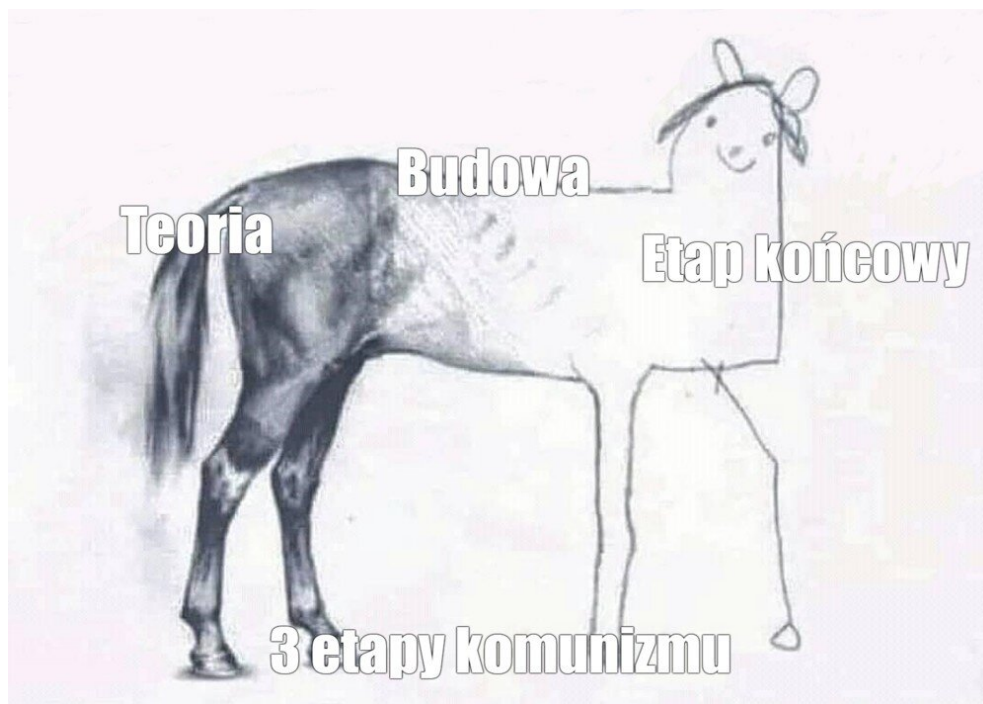
fałsz

W doktrynie komunistycznej ważny jest równy podział dóbr.

Ćwiczenie 5

Zapoznaj się z grafiką i wykonaj ćwiczenie.

Źródło: domena publiczna.

Oceń, czy twórca ilustracji jest zwolennikiem doktryny komunistycznej.

Zapoznaj się z tekstem i wykonaj ćwiczenie.

((Eduard Bernstein

Zasady socjalizmu i zadania socjalnej demokracji

Winniśmy liczyć się z dłuższym żywotem i większą elastycznością obecnego ustroju społecznego, niż to dawniej przypuszczano. Skoro zaś rozwój gospodarczy od kapitalizmu do socjalizmu zabierze więcej czasu, niż przypuszczano, to i formy, które to przejście przybierze, będą też inne, niż je przewidywano. Formami tymi będą formy demokracji politycznej. Im bardziej bowiem urządzenia państwowe narodów nowoczesnych ulegają demokratyzacji, tym bardziej zmniejszają się też konieczności i możliwości wielkich katastrof politycznych.

W zmieniającej się w ten sposób sytuacji, perspektywy walki robotniczej zależą od wzrostu bogactwa społecznego i sił produkcyjnych społeczeństwa, w połączeniu z powszechnym postępem społecznym, a szczególnie z rosnącą dojrzałością intelektualną i moralną klasy robotniczej.

Źródło: Eduard Bernstein, *Zasady socjalizmu i zadania socjalnej demokracji*, Lwów 1901.

Rozstrzygnij, czy Eduard Bernstein jest zwolennikiem rewolucji komunistycznej. Odpowiedź uzasadnij, odwołując się do tekstu.

Rozstrzygnięcie:

Uzasadnienie:

Ćwiczenie 7

Zapoznaj się z wykresem i wykonaj ćwiczenie.

Stosunek do socjalizmu i kapitalizmu mieszkańców Niemiec, Wielkiej Brytanii i USA.

państwo : Niemcy

socjalizm_ _przychylni : 45

socjalizm_ _nieprzychylni : 26

kapitalizm_ _przychylni : 26

kapitalizm_ _nieprzychylni : 47

państwo : Wielka Brytania

socjalizm_ _przychylni : 36

socjalizm_ _nieprzychylni : 32

kapitalizm_ _przychylni : 33

kapitalizm_ _nieprzychylni : 39

państwo : USA

socjalizm_ _przychylni : 29

socjalizm_ _nieprzychylni : 48

kapitalizm_ _przychylni : 52

kapitalizm_ _nieprzychylni : 27

Oprac. na podst.: *British people keener on socialism than capitalism*, 2016, yougov.co.uk [dostęp: 02.01.2019].

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Oceń, w którym z trzech prezentowanych państw obywatele są najbardziej przychylnie nastawieni do socjalizmu. Wskaż powody tej przychylności.

Zapoznaj się z tekstem i wykonaj ćwiczenie.

((Michał Bakunin

Propagowany przez Marksa system będzie zhierarchizowanym i silnie scentralizowanym organizmem, gdzie aparat rządzący skoncentruje w swych rękach wszystkie siły wytwórcze, tworząc nową uprzywilejowaną naukowo-polityczną warstwę.

Źródło: Michał Bakunin, dostępny w internecie: pl.wikiquote.org [dostęp 28.12.2019 r.].

Rozstrzygnij, czy opinia Michała Bakunina na temat doktryny komunistycznej wynika bezpośrednio z teorii Marksa.

Rozstrzygnięcie: ▼

Uzasadnienie:

Dla nauczyciela

Autorka: Anna Wąsiel-Alberska

Przedmiot: Wiedza o społeczeństwie

Temat: Geneza doktryny komunistycznej

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum, technikum, zakres podstawowy rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

V. Państwo, myśl polityczna i demokratyzacja.

Uczeń:

8) przedstawia założenia faszyzmu, nazizmu i komunizmu oraz ocenia je z punktu widzenia praw człowieka i demokracji.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- analizuje teksty źródłowe (*Manifest komunistyczny*);
- wskazuje różnice między socjalizmem utopijnym i naukowym;
- ocenia społeczne i gospodarcze skutki wprowadzenia całkowitej równości.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- analiza źródła;
- burza mózgów;
- dyskusja za i przeciw.

Formy zajęć:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami i dostępem do internetu, słuchawki;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg zajęć:

Przed lekcją

1. Nauczyciel na poprzedniej lekcji prosi uczniów o przypomnienie sobie, jakie przemiany gospodarczo-społeczne miały miejsce w Europie w XIX w.

Faza wstępna

1. Przedstawienie tematu i celów lekcji.

2. Na początku lekcji klasa, wykorzystując burzę mózgów, sporządza charakterystykę społeczeństwa i gospodarki w połowie XIX w.

Faza realizacyjna

1. Nauczyciel rozpoczyna dyskusję na temat położenia robotników i znaczenia burżuazji dla przemian społecznych w XIX w.

2. Nauczyciel prosi uczniów o wyszukanie informacji na temat socjalistów utopijnych i prowokuje dyskusję o skuteczności ich działań.

3. Na podstawie tekstu *Manifestu komunistycznego* uczniowie charakteryzują doktrynę zaproponowaną przez Marksa i Engelsa.

4. Nauczyciel podsumowuje informacje podane przez uczniów. Może wykorzystać w tym celu animację i ilustrację interaktywną.

Faza podsumowująca

1. Nauczyciel prosi uczniów o ocenę założeń doktryny komunistycznej. Dzieli klasę na dwie grupy i rozpoczyna dyskusję za i przeciw.

2. Wybrana lub chętna osoba podsumowuje dyskusję.

Praca domowa:

Uczniowie mają za zadanie napisanie własnej oceny założeń komunizmu, znaczenia doktryny dla rozwoju ruchu robotniczego i zmian społecznych w II połowie XIX w.

Materiały pomocnicze:

Friedrich Engels, Karol Marks, *Manifest komunistyczny*, Warszawa 1907.

Eduard Bernstein, *Zasady socjalizmu i zadania socjalnej demokracji*, Lwów 1901.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

Animacja i ilustracja interaktywna mogą stać się podstawą interaktywnego wykładu, zostać wykorzystane do wykonania przez uczniów pracy domowej lub do podsumowania pracy uczniów przez nauczyciela.